

V. Activitat institucional

Inauguració del curs

El 24 d'octubre de 2018 va tenir lloc a la Sala Prat de la Riba de l'Institut d'Estudis Catalans la sessió inaugural del curs 2018-2019.

Anna Cabré, membre de la Secció de Filosofia i Ciències Socials, impartí la lliçó inaugural, titulada «El sistema català de reproducció: demografia i identitat». L'acte, presidit per Quim Torra, president

de la Generalitat de Catalunya, i per l'Equip de Govern de l'IEC, també va incloure un discurs del president de l'Institut, Joandomènec Ros, i la lectura de la *Memòria* del curs anterior, a càrrec del secretari general de l'IEC, Josep Enric Llebot. La sessió es va cloure amb la interpretació d'una ensalada pel conjunt de música antiga La Caravaggia.

Discurs del president de l'Institut d'Estudis Catalans

Inaugurem avui solemnement el curs acadèmic 2018-2019, el que farà cent dotze de la història de l'Institut d'Estudis Catalans, que és l'Institut de les ciències i les humanitats i l'acadèmia de la llengua catalana de tots els països de llengua i cultura catalanes.

M'hauran de permetre que, tot just començar, faci un esment breu però sentit a la situació política actual. Enguany ens honora amb la seva presència el Molt Honorable President de la Generalitat de Catalunya, a qui agraeixo que hagi trobat un espai en la seva agenda, que imagino curulla d'activitats. Ara fa un any, qui ens presidia era l'Honorable Conseller de Cultura, el senyor Lluís Puig, que pocs dies després hagué de marxar a l'exili. L'Institut és una institució acadèmica,

dedicada a la recerca i l'estudi, i podria semblar que, en democràcia, tot el que està relacionat amb el joc polític queda lluny de les nostres activitats fonamentals. Però a més del vessant acadèmic, l'Institut té també un vessant de país, que es remunta al moment mateix de la seva fundació per Enric Prat de la Riba, el 1907, vessant que conviu sense problemes amb el científic i d'estudi, i al qual no volem renunciar.

És per això que l'IEC no pot restar indiferent davant de la situació absolutament anòmala i incomprensible per a un acadèmic que viu Catalunya des de fa més d'un any, com a conseqüència del tracte infame que tant els nostres polítics com el país en general han rebut del Govern i d'algunes institucions de l'Estat, i que

s'ha qualificat de «judicialització de la política».

L'Institut ha aprovat i ha fet públics, en els darrers anys, diferents manifestos sobre els drets del poble català, a favor del dret a decidir, en defensa dels polítics i de les institucions catalanes; ha format part del Pacte Nacional pel Dret a Decidir i del Pacte Nacional pel Referèndum, i ha subscrit les declaracions que aquests pactes han emès a propòsit dels diversos impediments que el poder judicial o el Govern espanyol han interposat a fi de poder exercir aquest dret sense traves. I, naturalment, ha denunciat el despropòsit que implica l'empresonament dels membres del Govern i dels presidents de les entitats cíviques, i ha demanat públicament el seu alliberament. També hem demanat als nostres juristes que ens informin sobre els aspectes legals i il·legals de la guerra bruta de l'Estat contra els nostres polítics i el nostre país, i als nostres economistes que ens expliquin l'abast real del canvi de seu social d'algunes empreses. Però algunes de les facetes d'aquest maltractament de persones i institucions per part del Govern de l'Estat espanyol potser haurien de ser objecte d'estudi per part dels nostres sociòlegs i psicòlegs.

L'IEC ha impulsat en els darrers anys —sol o en col·laboració amb altres entitats culturals— seminaris i estudis per aportar idees des de l'acadèmia sobre com haurien de ser la cultura, la recerca, l'ensenyament, l'economia, la llengua, la

societat, la política, etc., en la Catalunya del futur. Aquests documents s'han publicat i han estat recollits al web de l'IEC. Continuarem explorant els diferents aspectes socials, culturals i polítics que poden ser d'interès per al futur del país, i oferint els resultats de les nostres recerques a la societat catalana perquè en faci l'ús que cregui convenient.

I ho seguirem fent, tal com ens demanava el president Torra en la seva conferència del dia 4 de setembre al Teatre Nacional de Catalunya. Ens demanava llavors, cito textualment: «Sigui quina sigui l'organització en què participeu, enfortiu-la i desenvolupeu un pla estratègic, convertiu l'enorme força del moviment independentista en reflexió sobre el país que volem, en debat constituent, en la planificació acurada de les setmanes que vindran. Reflexioneu intensament sobre el curs de les accions que caldrà prendre. Tingueu sempre present que “només tindrem allò que sapiguem guanyar”».

Des d'aquí vull reiterar el nostre suport al Govern de la Generalitat de Catalunya, al Parlament de Catalunya i a totes les institucions del nostre país que malden per preservar la llibertat del nostre poble. I confirmo que seguirem oferint el nostre assessorament expert en tots aquells àmbits en què creguem que tenim alguna cosa a dir, sempre des d'aquest vessant acadèmic.

Agraeixo doblement al president Torra la seva presència, avui, aquí. Com

vostès saben, l'Institut rep la major part del seu finançament de la Generalitat, en especial dels departaments d'Empresa i Coneixement i de Cultura, amb els quals tenim de fa temps llaços estrets de col·laboració en activitats i projectes diversos. I confio que aquests llaços, així com el finançament, no només es mantindran, sinó que s'ampliaran tan aviat com la Generalitat pugui disposar de tots els recursos que necessita i que de fa molt temps se li escatimen. Gràcies per acompanyar-nos, Molt Honorable President, en l'obertura de curs d'aquesta casa que és la teva, i saps que aquesta no és una afirmació retòrica.

L'acte d'obertura del curs acadèmic inclou la presentació de la memòria del curs anterior, a càrrec de la Secretaria General; la lliçó inaugural dictada per un dels membres de l'Institut; unes paraules del president, i el parlament de la personalitat convidada a l'acte.

Demano al secretari general que llegeixi un extret de la memòria del curs 2017-2018, que vostès tenen als seients, alhora que en veurem el resum a la pantalla. *(El secretari general fa la lectura de la memòria 2017-2018.)*

Si és palès que ens trobem en una època d'incerteses de tota mena, també ho és que l'Institut d'Estudis Catalans es fonamenta en una certesa ben diàfana: la raó de ser de les seves seccions i dels seus membres, de les seves societats filials i dels seus socis és la recerca, l'estudi i la divul-

gació de pràcticament totes les ciències i les humanitats, en especial en allò que afecta els Països Catalans, el que hem anomenat *catalanística*. Això ho ha fet l'Institut des de la seva fundació per Enric Prat de la Riba, el 1907, tant en les èpoques de bonança com, en la clandestinitat i gràcies al mecenatge i a la complicitat de molts patriotes, en les èpoques de negra nit per al país i per a la nostra cultura. Encara que aquells anys foscos són cosa del passat, no tinc cap dubte que, si cal, sabrem superar, com ho feren els nostres predecessors en les tasques de l'Institut, les dificultats per al desenvolupament normal de les nostres activitats acadèmiques que es puguin derivar de la situació política actual, com hem fet recentment en ocasió de la crisi financera que ara sembla superada.

Vull posar com a exemple de les nostres activitats només algunes, no pas totes, de les que s'esdevindran en els propers dies i setmanes, com a mostra de la diversitat que caracteritza les tasques de l'Institut, i que moltes d'aquestes activitats es fan en col·laboració amb altres entitats sàvies. El secretari general els ha fet un breu resum de les activitats del curs passat, però jo vull parlar d'aquest futur immediat, del qual només donaré unes pinzellades.

Permetin-me que comenci per una activitat que compartim amb les altres acadèmies del país, amb les quals constituïm el Consell Interacadèmic de Catalu-

nya: enguany hem programat conjuntament un cicle de conferències sobre els aliments, la primera sessió del quals es feu en aquesta Casa de Convalescència, i la publicació resultant serà acabada de manera imminent. Les acadèmies de Catalunya tenen, com l'Institut, l'objectiu comú del conreu de les ciències i les humanitats, cadascuna en la seva especialitat; comparteixen amb l'Institut l'interès pel país i participen com la nostra institució en l'estudi del seu patrimoni històric, artístic, cultural i científic.

Una altra activitat és la continuació i la cloenda de l'Any Pompeu Fabra. Fabra fou membre destacat de la Secció Filològica i a ell devem la formació del català com a llengua moderna, apta per a tots els usos. D'aquí a quinze dies celebrarem el Simposi Pompeu Fabra a l'Institut, que s'afegirà a la munió d'actes que han recordat la persona i l'obra de mestre Fabra en tot l'àmbit de la catalanofonia. Vull esmentar també les Trobades Científiques de la Mediterrània, que ja fa trenta-quatre anys que se celebren a Menorca, gràcies a la intensa col·laboració entre la Societat Catalana de Física, una de les nostres vint-i-vuit societats filials, i l'Institut Menorquí d'Estudis, que és una de les nostres entitats adherides. He triat aquest exemple, dels molts possibles, per destacar les activitats de les nostres societats filials, que són una de les riqueses de l'Institut i que gairebé diàriament omplen les sales d'aquesta Casa de Convalescèn-

cia amb les seves activitats, i també per esmentar que l'IEC té establerts convenis de col·laboració amb algunes entitats adherides, amb les quals fem activitats ben diverses.

Acaba de cloure's el cicle de conferències *Microestats europeus: cooperació i diplomàcia*, fruit de la col·laboració amb institucions europees. I ja s'ha donat el tret de sortida de la Setmana de la Ciència, que patrocina la Fundació Catalana per a la Recerca i la Innovació i que, com altres anys, tindrà l'acte inaugural a l'Institut. No m'estendré més: els convido a seguir les activitats pròpies i les acollides a l'Institut, en aquesta seu o en altres llocs, consultant l'agenda i les informacions que contínuament es posen al dia al web de l'IEC. Allà també tenen a disposició diversos recursos lingüístics, el catàleg de publicacions, el portal Fabra (entre d'altres) i el repositori de vídeos dels diversos actes que acull l'Institut.

Algunes d'aquestes activitats que es fan en punts diversos dels Països Catalans, les organitzen les seccions i les filials de l'Institut, i en especial les delegacions. Els delegats del president de l'Institut a Perpinyà, Castelló, València, Alacant, Palma, l'Alguer i Lleida estenen a tot el territori la presència i les activitats de l'Institut. Enguany, la Delegació de l'Alguer gaudeix d'un espai adient, cedit per l'Ajuntament de la Barceloneta, de Sardenya.

L'Institut d'Estudis Catalans fou creat per Enric Prat de la Riba per a

«produir ciència i facilitar la investigació que dugui a saber directament tot el que tenim de propi; constituir-nos com un centre d'investigació metòdica que supleixi les deficiències produïdes més per falta de mitjans i d'organització que no pas de persones competents, i assessorar el Govern, com a nucli científic, en tot el que pugui convenir a les urgents demandes d'aquesta terra». Al llarg del segle i escaig de la seva existència, l'Institut ha complert fidelment aquests objectius; mitjançant les seves recerques, l'IEC ha estudiat i ha posat de manifest el valor del patrimoni històric, cultural, artístic, científic, tecnològic i natural del país; s'ha fet un nom en la ciència internacional i, molt especialment, ha contribuït a recuperar el sentit de pertinença a una nació amb un passat i un present esponerosos, que la pressió uniformitzadora de l'Estat espanyol havia amagat en bona part des de fa tres segles.

Mitjançant les seves recerques, l'IEC és un dels forjadors de la nostra identitat nacional. És per això, per aquesta descoberta i posada en relleu del patrimoni nacional dels Països Catalans que, sense exageració, afirmem que l'IEC és, ja des de la seva fundació, una veritable estructura d'Estat.

Però, benvolgudes i benvolguts col·legues, això forma part de la història de l'Institut, d'un passat que, malgrat els trasbalsos polítics que tots coneixem, ha estat brillant i útil al país i a la ciència en general. Avui dia, maldem per continuar

fent ciència i fent país alhora, però les condicions de contorn han canviat tant que —algú ens ho ha suggerit de bona fe— potser les tasques de l'Institut ja no serien necessàries com ho foren ara fa un segle. Ho continuen sent, i tant que sí!

És cert que avui hom podria plantejar que la recerca, l'estudi i la posada en relleu del patrimoni històric, cultural, artístic, natural, l'estudi de la llengua, etc., dels Països Catalans ja els fan també altres institucions, entre les quals les universitats i els centres de recerca, molts dels quals centres d'excel·lència a Catalunya i en els altres territoris, i al món, i que l'IEC podria abandonar en gran mesura la recerca.

Vull declarar de manera ben diàfana que la funció de l'IEC dins del panorama científic i acadèmic de la Catalunya i dels Països Catalans del segle XXI és encara ben vàlida per tota una sèrie de raons, que van des de la molta feina que queda per fer en els camps d'estudi de la catalanística fins a l'ús (i la creació) de terminologia científica en català, passant per la publicació en la nostra llengua d'obres erudites i de divulgació i, molt particularment, per l'elaboració de corpus i bases de dades, fonamentals per a bastir-hi posteriorment les recerques que calguin. Per definició, la ciència no tanca mai cap dels diferents camps de recerca: com més va, més se n'obren de nous; l'àmbit de la catalanística no n'és una excepció.

A més, la recerca que fa l'Institut no es veu modulada per les línies prioritàries que les agències de recerca estatals o europees estableixen sovint; els nostres membres fan la recerca que entenen més necessària per al coneixement del patrimoni del país.

D'altra banda, mentre que la publicació dels resultats de la recerca gairebé exclusivament en anglès, tant en el camp de les ciències experimentals com en el de les humanes i socials, té l'avantatge de la gran difusió d'aquests resultats a tot el món, en especial de manera instantània gràcies a Internet i a l'accés obert, també té l'inconvenient de preterir les llengües pròpies i el perill que, per manca de terminologia, acabin esdevenint inútils per a comunicar ciència. La labor de difusió científica de l'IEC intenta evitar aquesta situació. I en un món de la recerca en què la pressió per a publicar és angoixant, els membres de l'Institut, que ja han assolit l'excel·lència en els seus camps d'expertesa, es poden dedicar, sense presses per a publicar, a tasques erudites de llarga durada que normalment són evitades pels centres amb investigadors joves o en formació.

Però ens cal una redefinició de les activitats científiques de l'Institut. Si fullegen les pàgines de l'apartat de recerca de la *Síntesi memòria*, veuran que el nombre dels programes de recerca és elevat; l'abast d'alguns d'aquests és restringit i són pensats per a assolir resultats

al llarg dels tres anys de durada del programa, mentre que d'altres tenen una durada més llarga, o bé abasten àmbits més extensos. Volem propiciar aquell tipus de programes de recerca que signifiquen una contribució raonable a la ciència universal alhora que fan país, que impliquen al mateix temps fites importants per a la Ciència, en majúscula, i per al coneixement del patrimoni català. I si, a més, aquests programes de recerca tenen prou al·licient perquè el finançament es garanteixi amb fons externs, encara millor. No és fàcil trobar el desllorigador per a fer recerques de país i alhora d'excel·lència, però fa més d'un segle que ens hi dediquem i els resultats ens avalen.

Després de l'èxit de vendes que han tingut des de la seva publicació fa un parell d'anys dues obres fonamentals de la Secció Filològica i de l'Institut, la *Gramàtica* i l'*Ortografia* de la llengua catalana, ara és acabada la *Gramàtica essencial*, i s'està treballant per a tenir enllestida ben aviat la *Gramàtica bàsica*; esperem que tindran la mateixa acceptació.

Em complau constatar que no només aquestes obres lingüístiques han assolit vendes extraordinàries pel tipus de publicacions que fa l'Institut; també ens ha calgut fer reimpressions d'obres recents, històriques, geològiques, econòmiques, geogràfiques i d'altres, cosa que desmenteix que allò que publiquem sigui només interessant per a una minoria d'experts. Aquest curs esperem poder

reinstal·lar la llibreria de l'Institut en aquesta Casa de Convalescència, oberta al carrer del Carme; confiem que això ajudarà a la difusió de les nostres publicacions, que són, m'agrada recordar-ho sovint, les de la primera editorial científica en català.

I cada vegada un nombre més important de la cinquantena de revistes que publiquen les nostres seccions i societats filials assoleixen llocs destacats en el CARHUS Plus+, la classificació de revistes científiques que fa l'AGAUR.

Finalment, dues reflexions sobre el futur de l'Institut, que alguns de vostès ja m'han sentit dir en alguna ocasió. L'autoritat lingüística de l'IEC s'estén per tota la catalanofonia, i tenim membres numeraris i emèrits de tots els territoris, així com membres corresponents de tot el món. En una futura Catalunya sobirana, la funció de l'IEC com a acadèmia de la llengua no ha de canviar. Tampoc no es veuria afectada l'activitat de recerca i d'estudi, ni la pertinença a l'IEC de membres dels diferents territoris. Dit d'una altra manera, l'Institut, que va néixer el 1907, abans de l'establiment de la Mancomunitat, i que ha viscut èpoques espurnoses i altres d'eixorques, encara amb il·lusió el futur de llibertat que s'albira per a Catalunya, segur que la seva activitat continuarà sent necessària per al país i per a la ciència i la cultura en general.

L'altra reflexió és a més curt termini. Senyores i senyors, ni la conjuntura

econòmica desfavorable, ni els nous anhels de llibertat política que ens arriben de la societat catalana, han de destorbar les activitats fonamentals de l'Institut, que són la recerca i l'estudi, la creació i la integració del coneixement col·lectiu, les trobades científiques, les publicacions i els projectes acadèmics d'abast nacional i internacional. Al llarg del curs que avui inaugurarem, aquestes activitats han de continuar; trobarem a faltar en aquestes tasques els membres que ens han deixat durant el curs passat, tots ells persones molt volgudes a la casa, però tindrem la participació dels nous membres que avui hem acollit a l'Institut i que, en certa manera, han rebut la torxa dels absents. Quan al llarg del curs passat hem entregat als nous membres les insígnies de l'IEC, els hem encoratjat a treballar per la ciència i pel país. Entre tots ho farem com s'ha fet sempre a l'Institut d'Estudis Catalans, per fer-nos mereixedors de la confiança del país i del suport que la Generalitat de Catalunya i la resta d'entitats que financen el funcionament de l'Institut ens aporten any rere any, i per la noble i meravellosa tasca d'interrogar la natura i la societat per a descobrir-ne i divulgar-ne els secrets.

Ens agradarà dur a terme aquestes activitats en companyia de les universitats, de les acadèmies, dels centres de recerca, de les entitats culturals que ens hi vulguin acompanyar, amb els quals hem trobat en el passat i trobarem en el

futur immediat espais comuns de col·laboració. Durant aquest curs s'escaurà el centenari de la Unió Acadèmica Internacional, a la qual l'IEC s'incorporarà ben aviat i que tingué presidents i membres de la junta que eren i són membres de l'Institut. I des de fa cinc anys formem part de l'ALLEA, i un membre de l'IEC forma ara part de la seva junta. Treballarem també amb aquestes federacions d'acadèmies. Estimats col·legues, senyores, senyors, us agraeixo l'assistència i que m'hàgiu escoltat amb tanta atenció.

El discurs reglamentari d'enguany, que versarà sobre «El sistema català de reproducció: demografia i identitat», serà impartit per la Il·lustríssima Senyora Anna Cabré, demògrafa i membre de la Secció de Filosofia i Ciències Socials de l'IEC. Demano a la senyora Anna Cabré que ens dicti la lliçó inaugural. Properament els farem arribar la publicació corresponent. *(Anna Cabré fa el seu discurs.)*

Demano, ara, al President Torra que ens dirigeixi la paraula. *(El president*

de la Generalitat de Catalunya fa el seu discurs.)

Tradicionalment, l'acte que obre el curs acadèmic compta amb una actuació musical, que ens recorda que l'Institut de les ciències i les humanitats i l'acadèmia de la llengua catalana que és l'Institut d'Estudis Catalans se sent molt proper, també, a la cultura artística. L'Institut valora, i molt, el fet musical català com una altra manifestació cultural del país, i en els concerts i les actuacions que s'hi fan procurem remarcar aquest arrelament al patrimoni musical històric o contemporani; els tres concerts al claustre d'enguany i en els anys anteriors no han sigut una excepció. Avui clourà l'acte el conjunt de música antiga La Caravaggia, que ens va acompanyar en un d'aquests concerts al claustre de l'Institut el passat mes de juliol. *(Actuació musical.)*

Senyores i senyors, amb aquesta interpretació es clou l'acte inaugural. Els agraeixo la seva assistència i els desitjo un curs acadèmic 2018-2019 ple d'encerts.